

در رساله مجتهدان امام صادق علیه السلام

اصول فقه (بحث چهارم - اصول عملیه)

اصول عملیه - مقدمه

جلسه ۴۳۸

استاد شفیعی

خلاصه بحث گذشته

کتاب اصول فقه مرحوم مظفر، دارای چهار بخش است:

۱. مباحث الفاظ.

۲. ملازمات عقلیه.

۳. مباحث حجت:

در این بخش مباحثی چون: امارات، قطع و ظن و ادله شرعی، مانند: کتاب، سنت، اجماع، عقل،

ظواهر، سیره، شهرت، قیاس و تعادل و تراجم مطرح شده.

۴. مباحث اصول عملیه.

آیا علم اجمالی تکلیف آور است؟

نظر علماء: علم اجمالی باعث تنجیز تکلیف است، لذا مکلف موظف به ا فراغ ذمه است.

طریق فراغ ذمه چگونه است؟

با تتبع در تمام طرقی که می توان به وسیله آنها به حکم شرعی نائل آمد، فراغ ذمه حاصل می شود، که

دو صورت دارد:

۱. گاه مجتهد بر اثر تتبع، تمام احکام را از ادله استخراج می کند؛ که این امر بعیدی است.

۲. در آن دسته از احکام که از ادله محرز نشد، باید برای دفع حیرت، رجوع به اصول عملیه کند.

اصول عملیه

این اصول بحسب استقراء، ۴ مورد بوده که در جمیع ابواب فقه جاری می‌شوند: أصالة البراءة، أصالة الاحتیاط (قاعده اشتغال)، أصالة التخییر و أصالة الاستصحاب.

علاوه بر این موارد، اصول دیگری هست، ولكن وجه تمایزش این است که آنها فقط در بعضی از ابواب جاری می‌شوند، مانند: أصالة الطهارة، اصل حلیت و...

علل عروض شک در حکم

۱. فقدان نص: به دلایل مختلف، روایتی در آن باب واصل نشده.

۲. اجمال نص: آیه و روایت، صریح در مطلوب نیست.

۳. تعارض دلیلین: دلیل بر حکم موجود است، لکن با دلیل دیگر در تعارض است؛ به نحوی که قابل جمع نیستند؛ در نتیجه شک نسبت به حکم حاصل می‌شود.

«العلم الإجمالي» منجز لتلك التكاليف.. علم اجمالی منجز آن تکالیف الزامیهی واقعیه است، به

مقتضای حکم عقل، بر مکلف واجب است فراغ یقینی از اشتغال ذمه به آن تکالیف پیدا کند.

طرق افراغ ذمه دو خصوصیت دارد:

۱. «المؤمنة».

۲. «يعلم بفراغ ذمته».

رجوع به اصول عملیه

اگر مجتهد احتمال ثبوت تکلیفی را داد، فحص کرد، اما متعذر از اقامه حجت شرعی شد، بعد دچار

شک و حیرت می‌شود؛ در این صورت وظیفه‌ی او چیست؟

وظیفه او رجوع به اصولی است که عند الاصولیین معروف است به:

«الأصل العملي»، أو «القاعدة الأصولية»، أو «الدليل الفقاهتي».

و این اصول به حسب تفحص، چهار اصلی است که در کلیه ابواب فقه جاری می‌شوند و عبارتند

از: «برائت، احتیاط، تخییر و استصحاب».